

Gora kot arhetip »vrha« v delih Magometa H. Mokajeva

Članek je prvi poskus raziskovanja glavnih značilnosti mitologema »gora« v delih karačajsko-balkarskega pisatelja Magometa Hasujeviča Mokajeva. Cilj raziskave je ugotoviti funkcionalne značilnosti mitologema kot ene od dominant pomenske organizacije umetniškega prostora balkarskega pisatelja. Mitologem gore v pesniškem besedilu Mokajeva poleg glavnega (univerzalnega) koncepta vključuje čustvene in kulturne komponente, odraža avtorjev pogled na svet in ima tudi druge pomenske razširitve. Gora kot oblika materialnega sveta je arhetip *vrha*, je vir energije, življenjske in ustvarjalne sile ter pooseblja idejo duhovne vzvišenosti.

Gljučne besede: M. Mokajev, poezija obdobja odjuge, mit, arhetip, vertikalni prostor

Mountain as an Archetype of »the Supreme« in Magomet H. Mokaev's Work

The article is the first attempt to study the mythologeme "mountain" in the works of the Karachay-Balkar writer Magomet Kh. Mokaev. The goal is to identify the functional features of the mythologeme as one of the dominants of the text structure in the artistic space of the Balkar author. The mythologeme mountain, in addition to the main (universal) concept, includes emotional and cultural components, reflects the author's worldview, and has additional semantic increments. The mountain, as an element of the material world, is the Supreme archetype, a power source, a vital and creative power that embodies the idea of spiritual elevation.

Keywords: Magomet H. Mokaev, poetry of the "thaw" era, myth, archetype, vertical space

1 Uvod

Geoprostor ima pomembno vlogo pri oblikovanju nacionalnega razumevanja sveta. Geokulturno podobo določenega kraja spremlja podeljevanje dodatnih funkcij in simbolnih vsebin ključnim prostorskim objektom. Geografija Balkarije¹ z gorami, ki se »dvigajo nad vsakdanjo ravnico človeštva«, seveda določa glavno ontološko konstanto karačajsko-balkarske kulturne zgodovine, utelešeno v kategoriji »vertikala« (Kučukova 2005: 166; Broitman 2010).

¹ Balkarija se nahaja ob vznožju Kavkaza, ki ga zdaj naseljujejo predvsem Balkarci. Gre za (južno) zgodovinsko ozemlje Balkarcev (karač.-balk. *taulula* – dobesedno: »gorjanci«) v gorah, ki je del Kabardino-Balkarske republike. Balkarija obsega soteske in vznožja osrednjega Kavkaza vzdolž dolin rek Baksan, Čegem, Čerek in njihovih pritokov v porečju Tereka. Na ozemlju Balkarije se nahaja najvišja gora v Evropi Elbrus (*Mingitau* – v prevodu iz balkarskega jezika »večna gora«), pa tudi znameniti pettisočaki – najvišji vrhovi Kavkaza: Dihtau, Koštantau, Džangitau in drugi. Območje prekrivajo polja firna in največji kavkaški ledeniki: Azau Bolšoj, Azau Malyj, Terskol, Itkol, Čeget in drugi, tu se nahaja tudi ledeniška stena Bezengi (12-kilometrsko gorsko območje, najvišji del glavnega Kavkaškega grebena).

Kategorija prostora je kompleksen ideološki in psihološki fenomen. Prostorski pogled na svet oblikuje »sama kultura, ki ji človek pripada, določena z nacionalnim tipom pogleda na svet« (Aleksandrova-Osokina 2016: 25). Jurij Lotman je zapisal, da je »semiotika prostora izjemno pomembna, če že ne prevladujoča, pri ustvarjanju slike sveta določene kulture. Narava tega pojava je povezana s samo specifikko prostora. Neizogibna podlaga za asimilacijo življenja s kulturo je ustvarjanje podobe sveta, prostorskega modela veselja« (Lotman 1999: 205). Arhetipi so po Karlu Jungu mitološke figure, ki oživijo in dobijo smisel v procesu ponovnega premisleka univerzalnih podob določene osebe (Jung 1997). S tega vidika je pravilno razmišljanje Valerija Lukova v knjigi *Tuja književnost od začetkov do danes*: »običajnost ali eksotičnost okoliškega sveta ni odvisna od njegovih inherentnih lastnosti, temveč od svetovnega pogleda posameznika (vključno z avtorjem samim)« (Lukov 1995: 390).

Glavne sestavine koncepta prostorsko-časovnega kontinuuma v kontekstu različnih žanrov proze so obravnavane v delih Mihaila Bahtina, Jurija Lotmana, Dmitrija Lihačova, Vladimira Toporova, Borisa Uspenskega, Dmitrija Čiževskega itd., veselje kot prvotni simbol kulture pa je podrobno preučil Oswald Spengler v svoji knjigi *Zaton Evrope*.

Z metodološkega vidika so bila za nas pomembna dela Georgija Gačeva, v katerih avtor primerjalno analizira nacionalne podobe sveta, pozornost pa si zaslužijo tudi dela Leonida Karaseva in Nine Šogencukove, ki sta preučevala teorijo ontološke poetike. Opis in identifikacijo ontološke metakoda za razumevanje geopoetike severnokavkaškega teksta pa je v člankih in monografiji *Ontološka metakoda kot jedro etnopoetike: karačajsko-balkarska mentaliteta v zrcalu poezije* (2005) ponudila Zuhra Kučukova.

2 Mitologem gore v delih M. Mokajeva

Magomet Hasujevič Mokajev² je v karačajsko-balkarsko literaturo vstopil v zgodnjih 60. letih 20. stoletja, v obdobju sprememb, in je predstavljal generacijo ustvarjalcev nove formacije, ki je poskušala preseči temeljne značilnosti »razredne« umetnosti sovjetske pesniške šole. Poezija Mokajeva izstopa v severnokavkaški literaturi poznega 20. stoletja ne le zaradi svoje kompleksnosti in simbolnega bogastva, temveč tudi zaradi želje po spreminjanju mita, po aktivni uporabi njegove izkušnje, po organskem uvajanju različnih mitologemov. Za besedila M. Mokajeva so odločilne mitopoetične stalnice. Če je Mokajev v svojih zgodnjih delih izražal realistični pogled na svet (pesnik je ustvaril več del, ki so temeljila na političnih zahtevah časa, npr. *Pesem džigitov*, *Poletna pesem*), se je kasneje v procesu ustvarjalne rasti vedno bolj usmerjal k podobam in poetiki mita.

² Magomet Hasujevič Mokajev (1939–2007) je eden najopaznejših in najbolj izvirnih pesnikov šestdesetih let, ki je neprecenljivo prispeval k razvoju karačajsko-balkarske literature. Njegova ustvarjalna dejavnost sega v vse smeri, bil je literarni kritik, prevajalec, novinar, folklorist, je avtor več kot ducata pesniških zbirk (tudi za otroke) ter literarnih knjig. Na oblikovanje avtorjevega individualnega umetniškega modela sveta so vplivali tako klasični pesniki karačajsko-balkarske književnosti (K. Mečijev, K. Kulijev, K. Otarov itd.) kot tudi ruski in tuji pisatelji (A. Puškin, M. Lermontov, N. Rubcov, K. Balmont, W. Shakespeare, Petrarka itd.). Ob tem je še posebej zanimivo dejstvo, da je bil Mokajev kljub ekstrovertiranosti v svojih delih redkokoli literarnega umetnika, čigar domišljijsko mišljenje je bilo tipološko identično folklori.

Pisatelji imajo različne pristope k razumevanju mitopoetskih konstant. Za umetniški svet Magometa Mokajeva je osnova mitoloških in folklornih virov karačajsko-balkarski ep. Mitologemi so v kateri koli kulturi tisto, kar »zagotavlja osnovo« (Jung 1997: 28).

V delu M. Mokajeva je glavna kategorija prostora *gora*, ob tem pa so pomembne tudi vse tiste strukturne komponente vertikale, ki zahtevajo pogled navzgor. Vertikalna orientacija temelji na nekakšnem kodeksu etničnega obstoja gorjanov (Balkarcev). Gaston Bačelard označi kavkaške prebivalce kot tiste s »kompleksom višin«, drugi znanstveniki povezujejo pojma »yor« (kar.-balk.) – višina in »er« – človek, ki sta na fonetični ravni ohranila metakod bivanja (Bačelard 2004). Sergej Kljaštorni ugotavlja večkulturnost sveta, predmetno-čutno povezavo ljudi z lokalnim prostorom, organizirano po genetskem principu: »[p]okrajinski opis je v neposredni korelaciji s tretjo etnopolitično sliko sveta, ki jo zaznamuje etno- in občasno antroponimija («država Kapkan-Kagana in turško-sirskih ljudstev», »Ujgurska dežela«, »država ljudstva Az«) (Kljaštorni 1972: 123).

Za karačajsko-balkarsko ljudstvo gore delujejo kot navpična meja, so naravni dejavnik, ki jih je ograbil pred nepotrebnim, tujim vplivom. Ta etnična skupina meni, da so gorske formacije glavna značilnost regije in kraj enotnosti. Nastanek gora je pri starodavnih Balkarcih povezan s kozmizacijo vesolja. *Axis mundi* v karačajsko-balkarski kulturi predstavlja gora Elbrus – ali kot jo imenujejo Karačajci in Balkarci – *Mingi tau* »Večna gora«, ³ ki je imela v zgodovinski preteklosti in ima še danes pomembno vlogo v duhovni komponenti ljudi. Za goro Elbrus je značilno naslednje: 1) je svetovna gora, ob vznožju katere so živeli Narti, 2) na njenem vrhu je vir nesmrtnosti, 3) tu deluje nartski kovač Debet, 4) Mingi Tau je sveti kraj, kjer je eden od glavnih likov epa *Karašauaj* odraščal in se krepil in kjer se je (po nekaterih besedilih) rodil krilati konj Gemuda. Z Elbrusom je povezanih veliko legend, mitov, izročil, verovanj in zgodb. Po besedilu epa Karačajcev in Balkarcev so se med Narti ⁴ začeli državljanski spopadi, v katerih so nekateri umrli in se spremenili v gore, zato je v kozmologiji gora prikazana v antropomorfnem kodu: »Бир бирлери бла сермешиуде къарыулары бошалып, кѣбюсю къырылгъанды, бир бирлери уа таула болуп къалып, бюгюн да атлары айтылады: Машукъ, Минги тау, Тегин, Казбек, Ушта« (Narty 1994) (»Z medsebojnimi spopadi so (Narti) oslabei in mnogi izmed njih so umrli. In nekateri so se spremenili v gore. Njihova imena so znana še danes: Mašuk, Mingi Tau (Elbrus), Tegin, Kazbek, Ušta«). V svetovni literaturi najdemo veliko omemb gora: Olimp, Sinaj, Kiferon, Ida, Nisa, Parnas, Helikon itd. T. Mann je npr. napisal roman z globoko filozofsko vsebino

³ Gora se nahaja na severozahodu Kavkaza, visoka je 5642 m.

⁴ V sodobnem karačajsko-balkarskem jeziku beseda »nart« pomeni »epski junak«, »heroj«, tj. tisti, ki ima najvišjo fizično moč in modrost (človek). V skladu s kontekstom epa so samo takšni ljudje po Stvarnikovem načrtu lahko premagali kaos na zemlji in na njej vzpostavili dobroto in mir. Osrednja figura epa je veliki bojevnik, modri vodja in zaščitnik Nartov Jorjuzmek, brezkompromisni uničevalec Emegenov. Ime Jorjuzmek se tradicionalno razlaga kot sklop, sestavljen iz: 1) jor + juz + mek (jor – višina, nebo, prostor + juz – veselje, + mek (bek) vodja, vladar). Ime Jorjuzmek torej dobesedno pomeni *lastnik nebeškega (kozmičnega) prostora*. Ta etimologija popolnoma ustreza fragmentu epa o pojavu Jorjuzmeka na zemlji med Narti: ognjeni kamen, ki pade z neba v gorah blizu Elbrusa, se razcepi (odpre) in v njem se pojavi deček, ki ga Narti imenujejo Jorjuzmek (Narty 1994: 78).

Čarobna gora (1924), H. Hesse *Igro steklenih biserov*, H. Ibsen *Brand*, *Gradbenik Solnes*, *Ko se mrtvi prebudimo*, M. Cvetajeva *Pesem gore*, F. Tjutčev *Alpe*, *V gorah*, I. Bunin *Kavkaz*, A. Puškin *Kavkaz* itd.

O večnamenskosti gorske mitologije piše tudi V. N. Toporov: »[g]ora deluje kot najpogostejša možnost za preoblikovanje svetovnega drevesa. Goro pogosto dojemamo kot podobo sveta, model vesolja, ki odseva vse osnovne elemente in parametre kozmične strukture« (Toporov 1994: 311). V umetniškem svetu M. Mokajeva arhaični model sveta predpostavlja tudi prisotnost središča razvitega prostora – svetovne gore (Elbrus). Zunanji svet razumemo in ga gradimo v odnosu do središča, simbol katerega je Elbrus – sveto mesto, območje duhovne moči. Ko se odmikaš od središča, se sakralnost zmanjšuje, ko se premikaš od obrobja k središču, pa prostor postane najbolj sveto, pomembno: »Ne bojim se neviht / in gorskih padcev. / Skale kot kompas, / gledam, / Z upanjem gledam naše skale. / Povejte mi, skale, da me ledeniki / Ne motijo pri napredovanju. / Kot otrok sem videl, kar so stari ljudje / pri devetdesetih komaj videli. / Moje stoletje, prihajaš – ne morem zaostati, / Moja usoda je s teboj dočakala zarjo. / Imam domačo hišo, prijatelje, / Svojo zemljo, kjer se začnejo vse moje ceste« (Mokajev 2004: 90). Podoba gore, njena višina, obseg, veličina imajo v besedilih globok simbolni pomen, npr. plezanje na goro je težnja, privlačnost k višjemu stanju, doseganje višin različnih ravni, odpoved svetovnim omejitvam: »Мени жырларым – жараларындан къан / агъа тургъанлай, суудан къанып, ары – / Гыпайны къаясына ёрлеп баргъан / жугъутурла. Бийикдиле жоллары!« (Mokajev 1996: 90) (»Moje ranjene pesmi – krvaveče, / pitje vode, tam – / kot ture, ki se vzpenjajo na visoko goro – Gypaj«). Nebo je simbol vzvišenosti, moči, duhovnega razsvetljenja, aktivne sile, ki ustvarja in rojeva po svoji podobi in sličnosti – Logos (»Vsak na svetu ima svojo pot, / Moja pot ni preprostejša od orlove, / Živim tako, da v delu in pesmi najdem / Tisto srečo, ki jo čuti orel na nebu! / Ko odpreš mojo knjigo – Želim, da bi tvoja duša segla k svetlobi, / Zaupljivo vpijala to iskrenost, / S katero živim in pojem!«) (Mokajev 2004: 12). Pesnik čuti neizčrpno notranje hrepenenje po nebesih v nasprotju s kakršnim koli vodoravnim prostorom. Odločilno vlogo so pri Mokajevih izkušnjah arhitekturnega modeliranja realnosti in pri konstruiranju slik sveta imele ekološke krajine geomantične narave. V delih M. Mokajeva so prisotne značilnosti in podrobnosti pokrajine, vsakdanji kulturni in verski način življenja, simboli in znaki, ki omogočajo »prepoznavanje« območja, sklicevanja na zgodovinske dogodke, povezane z domovino, izvirnost ljudske umetnosti (pesmi, plesi, obredi), notranja oprema, oblačila, jezik, neverjetne podobe. Sodeč po tem lahko verjamemo, da v umetniškem svetu M. Mokajeva vsak pojav gravitira k svojemu prototipu, objektivna resničnost pa je potopljena v svoj notranji pomen. Pisatelj osebe povezuje predvsem z zemeljskim življenjem in s podzemnim svetom, čeprav se v vsaki sferi pojavlja vertikala (nebo), a ne kot prostor, v katerem biva lik. To »pomeni, da je prisotnost lika na vsaki točki v prostoru enakovredna moralnemu stanju: junakovo gibanje po njegovi moralni poti je vzpon ali spust ali sprememba obojega« (Lotman 1988: 256). Etične razsežnosti v karačajsko-balkarski kulturi so podrejene vertikalnemu principu. Tako se npr. osnovni pojmi, kot sta čast in vest, merijo po moralni lestvici. Lestvica vrednot tvori asociativne povezave s habitatom gorjana (Balkarec): to je najprej gora, lahko so tudi povezave s *saklijo* (domom gorjana):

Poznali smo tudi vdore kuge,
 Poznali smo povodnji in snežne plazove.
 A gorske časti nismo izgubili.
 Priče so gore in doline.
 (Mokajev 2004: 162)

V poeziji M. Mokajeva je bil prostor modeliran od zgoraj navzdol, iz ptičje perspektive, in od spodaj navzgor v obliki perspektive z izginjajočo točko, izgubljeno v oblakih nad Elbrusom. Pri opisovanju prostorske univerzalije je pomembno posvetiti pozornost konceptu »prostorske podobe«. Prostorske podobe sestavljajo naravni pojavi različnih etimologij (gore, skale, drevesa, nebesne podobe, simboli itd.). Pri opisovanju navpične podobe sta poleg tipoloških značilnosti pomembni merili predmet zaznavanja in sam proces spoznavanja. Zaznavanje sveta v poeziji M. Mokajeva je fizično (vizualno, slušno, vohalno, taktilno) in duhovno (mentalno in čustveno). Podoba gore deluje kot povezovalni člen med vsemi vrstami prostora: naravnimi (geografskimi), neresničnimi in nebeškimi. Lirski subjekt M. Mokajeva prepozna svet po osi navzgor (prostor neba z vsemi predmeti). »Po težki poti grem vedno dlje, / Ne bojim se neviht in gorskih padcev. / Skale kot kompas, gledam, / Z upanjem gledam naše skale. / Povejte mi, skale, / da me ledeniki / Ne motijo pri napredovanju. / Kot otrok sem videl, kar so stari ljudje / pri devetdesetih komaj videli. / Moje stoletje, prihajaš – ne morem zaostati, / Moja usoda je s teboj dočakala zarjo. / Imam domačo hišo, prijatelje, / Svojo zemljo, kjer se začnejo vse moje ceste« (Mokajev 2004: 90). Pesnik izraža filozofske in estetske ideje s simboliko umetniškega prostora. Topografske kategorije (vrh/dno, nebo/zemlja itd.) so napolnjene z izvirnim pomenom, ki presega čisto prostorske meje: »Naj bodo vzgibi mladosti brezobzirni, / Toda stari jih ne obsojajo, / Kot gore, in modri in potrpežljivi, / In kot stari kamni, močni« (Mokajev 2004: 104). V besedilih je mogoče zaslediti tudi občutek lastne nepomembnosti pred večnimi gorami; ta ideja je jasno predstavljena v pesmi Pobočja gora: »Čas beži kot gorska reka, / S seboj nosi nevihte in mir. / Veter bo razblinil spominski dnevnik, / Stvarnik najboljših knjig je tudi smrten. / A kamniti vzorec / Severnih in južnih pobočij naših gora je vrezan v večnost« (Mokajev 2004: 148). Ljubezen do male domovine, do narodnega izvora se jasno izraža ne le v vsebini, vidna je tudi na jezikovni ravni; glavne sestavine mitopoetskega mišljenja so mitologemi, ki se v likovni ustvarjalnosti uresničujejo v sistemu simbolov, metafor in drugih pesniških sredstev.

Treba je opozoriti, da je svet, ki se odraža v delih M. Mokajeva, kompleksen, večdimenzionalen, urejen v hierarhičen sistem, znotraj katerega obstaja metafizično in zemeljsko, resnično in lažno. Naravni pojavi so spiritualizirani, podobe pa na splošno odražajo vrednostne usmeritve etnične skupine, sistem njenih moralnih, etičnih in estetskih preferenc. Dela vključujejo ilustrativne oznake in ključne kode etnične skupine. Način uporabe umetniških in izraznih sredstev odraža posebnosti pisateljevega individualnega sloga in njegovega pogleda na svet. Metaforični sistem v idiolektu M. Mokajeva opravlja nominativno-kognitivno, pragmatično in umetniško-estetsko funkcijo ter obogati pesmi s psihološko vsebino: »Курнаята оюлгъан къалагъа / мудах къарай эдим, сагъая. / »Жырчы эсенг, ёмюрге къалалгъан жыр жаз«,

/ – деди бек тургъан къая» (Mokajev 2004: 67) («Z žalostjo sem pogledal / ruševine gradu v Kurnajatu. / »Če si pevec, napiši pesem, / ki bo ostala stoletja«, / – je rekla starodavna skala») (tukaj in v nadaljevanju, če ni določeno drugače, prevedla R. K.). Dialog z goro nakazuje neposreden vpliv organizacije prostora na semantiko mita o pesniku; pravzaprav je gorski arhetip dominantni element individualnega avtorjevega hiperpolja o domovini in se istoveti tudi z motivom ustvarjalnosti.

3 Mit o pesniku

Mitologem gore v delu M. Mokajeva je formativna osnova avtorjevega mita o pesniku/ustvarjalnosti, nekatere njegove značilnosti so: pri interpretaciji teme pesnika in poezije so motivi pesnika stabilni kot izbranec, čigar duša je usmerjena navzgor («krilnost» in občutek letenja kot značilne lastnosti), tu opazimo vpliv arhetipov, mitologij, nominoloških elementov, ornitogenih podob, pogojenih z idejami vnebovzetja. Koncept ustvarjalnosti je v besedilih M. Mokajeva združil pomene, kot so darilo, posel/dolžnost, obrt, delo, pesem, verz. Ideja o pomenu talenta, spretnosti ter nujnosti potrebe po razvoju poklicnih veščin je glavni motiv, ki spremlja celotno delo M. Mokajeva. V besedilu je podoba gore dopolnjena z mitopoetično vsebino, pridobiva pomene božansko, duhovno, višje načelo, vir navdiha. Tako se omenja eno od imen Elbrusa – Šat-tau, kar v karačajsko-balkarskem jeziku pomeni sakralni, sveti, modri namestnik kagana v turškem kaganatu. Prav tako je leksem šat vključen v ime starodavne Karačajske klanske zveze in plemena Šadybek (Knez-Šat). Karačajsko-balkarsko ime Šat-tau je omenjeno v pesmi Mihaila Lermontova: »*Kazbek in Šat-gora* / Sta imela velik spor ...«. Motiv svetosti se pojavlja tudi v pesmih ruske pesnice Evdokije Rastopčine *Elbrus in jaz* («Tako pred teboj, sveti Elbrus, / Vse moje veselje je ostalo skrito! ...») in tudi v delu Ivana Bunina *Elbrus (Iranski mit)* («In Mitra, čigar sveto ime / blagoslovlja vso zemljo, / prvi se dvigne med njima / zora na ledenih poljanah») itd.

Arhaično mitopoetsko mišljenje predpostavlja delitev prostora, ki je na eni strani sakralni prostor, tj. središče, ki ima absolutno resničnost, na drugi pa profani obrobni prostor. Ta lastnost se v poeziji Magometa Mokajeva jasno razkriva s pomočjo motiva ustvarjalnosti, poezije in ustvarjalnega daru. Osrednje mesto v razvoju tega motiva zavzema motiv izbranosti (prerokbe), manifestacije božjega daru, npr. že z imenom («Klič me po imenu Velikega preroka») je nad sabo čutil neko skrivnostno moč. Hkrati pa umetnik izključuje vsako naključnost v odnosu do pesniške dejavnosti:

V svojih najzgodnejših dneh
sem se spomnil tega pregovora:
»Če gora noče k Magometu [= Mohamedu],
naj gre tedaj Magomet h gori«.

Jaz sem Magomet – in grem na goro,
in ta gora se imenuje Poezija.
Tam je globočina nedra bolj brez dna kot vodnjak,
in višine vrhov so v klesanem srebru.
(Mokajev 2004: 3)

Pri ustvarjanju mita o pesniku v delih, posvečenih Kjazimu Mečijevu in Kajsinu Kulijevu,⁵ prevladujeta tehniki sakralizacije in dviga pesnika nad vsakdanje življenje. Pobožanje pesnika je okrepljeno z rabo religiozne terminologije, s čimer avtor izraža odnos do svojih učiteljev sopisateljev in zelo ceni njihovo ustvarjalnost. V procesu razumevanja te teme pride pisatelj do ideje, da ima pesnikova osebnost moč nad ljudmi, kar je mogoče pojasniti z dejstvom, da so imeli maloštevilni narodi vedno avtoritativne posameznike, voditelje, ki so imeli velik vpliv na narod. O tem govori pisatelj v pesmi *Беш да тау элге файгъамбар* (*Prerok petih sotesk*): »Ключонге ийнаньп турама, / Таулу ийнанганча Тейриге« (Mokajev 1970: 104) (»Še naprej verjamem v tvojo moč, / Kot Balkarec verjame v Tejri«), kjer se vrača v ljudsko mitologijo o Tejri.⁶ Ideje o pesniku in preroku segajo tudi v rusko pesniško tradicijo (pesem *Prerok* A. S. Puškina itd.). Manifestacija postsimbolistične težnje (»V vsem želim priti do samega bistva ...«) in sklicevanja na »preroka Puškina« približuje delo M. Mokajeva *Grem na goro* delu Innokentija Annenskoga *Poezija*. M. Mokajev v pesmi *Grem na goro* skozi lokus gore povezuje dva prostora – nebo in zemljo (»gora je podoba vrha in višine, ni pa absolutni vrh, kot npr. nebo, je bolj podoba poti navzgor, v višave neba« (Braginskaia 1988: 612; Bakula 2019).

Usmerjenost navzgor razkriva idejo, ki temelji na pesnikovem etičnem kodeksu vzpona v višave moralne popolnosti s premagovanjem težkih zemeljskih ovir. Poetizacija vertikale duha, značilna za poezijo M. Mokajeva, temelji na nacionalnih ontoloških imperativih Balkarcev, hkrati pa M. Mokajev za karačajsko-balkarsko pojmovno sfero uporablja osnovno arhetipsko podobo kamna in njene izpeljanke – goro, skalo, gorski prelaz itd. Pojem »gora« se v besedilu lahko povezuje s pojmi »napor«, »vzpon«, »marljivost«; ljudska misel na primer pravi: »Таугъа минмей, тюз кёрюнмез« (»Brez vzpona na goro ne moreš videti doline«) (KBF 1996). V poeziji M. Mokajeva lahko njegov ustvarjalni proces primerjamo z alpinistom:

Ustvarjalnost – tako se imenuje skala,
pomlad in zima tam – vse naenkrat.
Pesnik tam najde vrhunec svoje veščine,
pesnik je kot plezalec.
(Mokajev 2004: 72)

Metafora vzpenjanja na vrh gore pomeni doseganje najvišjih vrhov duhovnega razvoja. Mitska podoba gore, ki povezuje nebeško in zemeljsko os v poeziji M. Mokajeva, je Elbrus. G. Gačev trdi, da se vse sfere življenja etnosa (njegov Kozmos, Logos in Psiha) razvijajo okoli metakoda nacionalne ontologije. Geografska zgradba Balkarije z gorami, »ki se dvigajo nad vsakdanjo ravnino človeštva«, seveda vnaprej določa glavno ontološko konstanto karačajsko-balkarske kulturne zgodovine, ki je utelešena v kategoriji »vertikala« (Gačev 2008; Kučukova 2005: 166). Od tod motivi, značilni za pesnika: poezija – gora, poezija – skala, pesnik – plezalec, ustvarjalnost – prelaz

⁵ Utemeljitelja karačajsko-balkarske književnosti (K. B. Mečijev (1859–1945) in K. Š. Kuljiev (1917–1985).

⁶ Tejri je v svojih verskih predstavah ostal »božanstvo božanstev« ne le turških, ampak tudi njihovih alanskih in substratnih (kavkaških) božanstev. Po popolni uveljavitvi islama v Balkariji in Karačaju je ime Tejri postalo eden od 99 epiteto Alaha (Šamanov 1982: 161; Kljaštornyj, 1981).

(»Plezam visoko. Ni mi lahko iti«; »Jaz sem Magomet – in grem na goro, in ta gora se imenuje Poezija«; Moja prepustnica, Grem na goro itd.). Po njegovem razumevanju – višja, kot je skala, bližje je nebu, svetlobi, viru novega navdiha: »Daj nam danes naš vsakdanji kruh!« / – molitev vseh oračev, – / tako v nebo, Magomet, / in tvoja pesem je usmerjena« (Mokajev 2004: 42).

Gora ima podobno semantiko tudi v svetovni kulturi: usmerjena navzgor, povezuje nebo in zemljo, gora kot prostor božanskega, svetega (Olimp, Sinaj). S simbolom gore pesnik povezuje tudi motiv preizkušnje. Smrtonosna narava pesniške obrti umetniku ne vzbuja strahu, ne trudi se, da bi bil videti šibak, nasprotno, dokazuje svojo vzdržljivost in moč: »Postani granit, duša, postani trmasta: »Gorjani, moji bratje, ali ne od vas / sem se naučil: če vzameš, ne varčuj z močmi!« / Noge držijo, oči – ne ugasnejo, / glavna podaja je pred nami! / Življenjska pot – dolga ali nedolga / mi kot voditelju daje misel in voljo. / Ne boj se snežnega meteža ali snežnega plazu, / tvoj glavni prelaz je še pred nami!« (Mokajev 2004: 11).

V poeziji M. Mokajeva ukvarjanje s pesniško obrtjo predstavlja nevarnost za življenje. V delu *Булутча булгъанган* (Oblačna zmešnjava) je pesnikova ustvarjalna pot sopostavljena z vzponom na najvišjo goro, med katerim nam grozijo različne poškodbe: »Мени жырларым – жараларындан къан / агъа тургъанлай, суудан къанып, ары – / Гыпайны къаясына ёрлеп баргъан / жугъутурла. Бийикдиле жоллары!« (Mokajev 2001: 131) (»Moje ranjene pesmi – so krvaveče, / pitje vode, tam – / kot ture na visoko goro – Gipaj«). Umetnik ustvarja izvirne metafore (»ranjena ptica«, »ranjeni gorski bik«): »Moj prelaz / plezam visoko. / Ni mi lahko hoditi, / moje srce je kakor ranjena ptica v prsih«.

Podobno dojemanje je značilno za delo M. Cvetajeve, kjer se lirična junakinja pojavlja v podobi vrhovodca. Ideja o smrtonosni naravi pesniškega poklica se sliši v njeni pesmi *Odprla sem žile ...* Vnebovzetje kot duhovno spoznanje v razvoju osebnosti, polno zlomov in padcev, je konceptualizirano tudi v delih Henrika Ibsena (*Brand*, *Gradbenik Solnes* itd.).

Identifikacija ustvarjalnosti in krvavitve je stalen motiv v besedilih M. Mokajeva. Naravo estetskega pomena pojasnjujejo posebnosti pisateljevega idiosstila, za katerega je značilno svobodno združevanje različnih mitoloških elementov. V razvoju umetniškega koncepta *Horusa* pa je glavna kulturna plast epsko besedilo. Za razliko od drugih nacionalnih različic je besedilo karačajsko-balkarske različice nartskega epa precej jasno podrejeno vertikalnemu ritmu, ki se kaže na različnih ravneh (Kučukova 2005). Dela izražajo bistvo ljudske antropozofije: »življenje – vzpon«: »V boju s stisko smo vsestranski, / zmaga nam prinaša veselje. / Življenje je gora, ljudje pa planinci, / planinci so osvajalci višin« (Mokajev 2004: 139).

Psihološke korenine kulta gora so med karačajsko-balkarskim etnosom povezane z idejo o bližini neba. Antropogonska filozofija ljudi ima astralni značaj in je najbolj celovito utelešena v podobi osrednjega junaka Jorjuzmeka. Kot pravilno poudarja literarna kritičarka Z. Kučukova: »[v] nobeni od nacionalnih različic *Nartiade*, razen

v karačajsko-balkarski, ni legende o rojstvu Jorjuzmeka iz zvezde repatice – meteori-ta»⁷ (Kučukova 2005). Pravzaprav zaplet epskega besedila vključuje idejo o izvoru in razvoju življenja, poslanega iz nebeškega prostora, obenem se simbolika barve poraja na individualni, kulturni osnovi: »vesoljski tujec je na zemljo pripeljan s pomočjo modrega kamna« (Narty 1994). To potrjuje tudi dejstvo, da sta v karačajsko-balkarskem jeziku pojma »nebo« in »modra« izražena z eno samo besedo »kyok«. Pomembna je tudi antroponimična semantika imena Jorjuzmek (kar.-balk. »yor« – višina, + »yuzmek« – drobec, delec). V procesu združevanja dveh besed se oblikuje značilen pomen za junaka »delec višine«. To pomeni, da karačajsko-balkarski pisci potrjujejo svetovni nazor ljudi, da ima »človek/oseba« (kar.-balk.: yor) zagotovo neposredno povezavo s konceptom »višina« »yor«. (Podobne vzporednice so vidne v indoevropski etimologiji besede »človek« (homo), ki sega nazaj do pojma »zemlja« (humus) itd.) Na primer poezija balkarskega klasika K. Kulijeva se ohranja v okviru glavne ontološke konstante karačajsko-balkarske kulture, utelešene v kategoriji »vertikala«; ena od pisateljevih pesmi se npr. imenuje *Жаууы ёрпейдо* (*Življenje je vzpon*). Ta koncept najdemo tudi v delih K. Mečijeva: »Svet je strma pot. Za tiste, ki se spotikajo, gorje. / Kdo bo meril globino sotesk?«; »Bodi močan, da boš lahko živel svoje življenje in ostal / na vrhu. / Trdo delaj, ne varčuj, da ne zaostajaš« (Mečijev 2003: 132), v delih Ibragima Babajeva: »Cesta življenja je ozka pot / nad strašnim breznom, njena pot ni ravna, / in zato ni višjega od dvoboja. / Ko si sam vztrajen in trmast« (Babajev 1962: 48), v delih Saliha Gurtujeva: »Nismo še prehodili celotne poti / in nismo se uprli vsem težavam, / vrhovi, ki so nepremostljivi, / premagali smo jih – hodili smo!«, »Znana pot: zdaj spust in nato vzpon« (Gurtujev 2004: 72) itd.

V delih klasikov karačajsko-balkarske literature je gorski arhetip skupen koncept in vsak od njih uporablja svojo poetiko pri ustvarjanju portreta »majhne domovine«. V umetniškem svetu M. Mokajeva dobi mitologem gore novo pomensko vsebino: lokalna slika sveta in kulturne krajine se razkrije jasneje kot pri predhodnikih. Menimo, da je imela veliko vlogo pri oblikovanju takšnega pogleda na svet pesnikova biografija. Zaradi življenjskih okoliščin je namreč M. Mokajev, kot mnogi deportirani narodi, svoje otroštvo preživel v Kazahstanu, za katerega je značilna stepa. Prazninaavnega prostora je v pesnikovem umu ustvarila občutek nedejavnosti, pasivnosti, počutil se je kot gledalec in opazovalec. Zato je narava Kavkaza pri pesniku v korelaciji z življenjem, saj reka ves čas teče in je nenehno v gibanju, gora pa ponuja možnost, da se povzpneš nanjo, plezaš po njej in jo premagaš (»V visokogorju je vsakdanjik v polnem zamahu, / vztrajen kot reka, speven kot pesem.« Mokajev 2004: 145). Čeprav je vzpon težaven, pa mu je všeč odpornost gore, saj mu to daje priložnost, da začuti svojo vitalnost in voljo: »Deževje in nevihte otežujejo potovanje. / Kako težko je plezalcem potovati! / Toda vsi zmagajo na težji način, / goreče srce in um. / Pravljični konj / jim, umetni-kom, ne nagaja, / ne čakajo jih klopi, da počijejo, / le neugasljivi ogenj pogumne duše / stopi v boj z ledeniki. / Ne z razdaljo prevoženih milj, / ampak z drugim merilom

⁷ Rojstvo Jorjuzmeka: »[z] neba je priletela ogromna zvezda z repom, ki je močno osvetlila ves svet. Ta zvezda, ki je letela po nebu, je padla zelo daleč, med dve ogromni gori. Od njenega padca se je stresel ves svet, gore so začele zvoniti.« »Sredi ogromne jame je ležal velik modri kamen, razklan na dvoje. V njem je ležal dojenček junak« (Narty 1994: 123).

zmage, / zmaga se tukaj meri z globino, / s širokim pomenom sledi« (Mokajev 2004: 71). Pesnik občuduje višino gora, v tem imajo prednost pred običajnim svetom: »Nisi videl kavkaških višin / in mislil boš, da si slep, / nisi slišal, kako se kamni prenašajo, / naš Baksan je videti kot gluhi« (Mokajev 2004: 34). Za Mokajeva pomeni gorski prostor vedno plezanje in premagovanje ovir, napor ter doseganje ciljev in uspehov. Gora simbolizira marsikaj: ni le »špičasta skala«, je veličasten naravni simbol večnosti, vzvišenosti, nespremenljivosti, čistosti, harmonije, stremljenja in duhovnega dviga. Z razvojem poetike se gorski prostor pomakne v časovno kategorijo: iz preteklosti v sedanjost. Preteklost v poeziji M. Mokajeva so spomini na otroštvo, na sorodnike, ki jih je pesnik izgubil v zgodnjem otroštvu. V zvezi s tem se oblikuje povezava med »goro« in pojmom »žalosti«: »Črni vihar je pokril tebe in mene s pepelom težav, / vrhovi so se pobelili – od žalosti, od snežnih viharjev. / Moji črni kodri, kakor tvoje gore, so osiveli, / v viharjih rekah je moj čoln večkrat prevrnila nevihta!« (Mokajev 2004: 28). V avtorjevem delu je pomembno mesto namenjeno tragičnim dogodkom v usodi karačajsko-kalkarskega ljudstva (izgon karačajsko-balkarskega naroda v Srednjo Azijo leta 1944). Avtorjev mit o Balkariji je v ciklu pesmi o deportaciji predstavljen v različnih žanrskih oblikah; kronotop je povezan z gorami in z glavnimi zapletenimi dogodki, ki so se odvijali v obdobju izgnanstva, nebo in ptice so sestavni del metafor in paralelizmov pri opisovanju portretov junakov in njihovih čustvenih stanj (Mamijeva, Kerimova 2021). V ustvarjalnosti M. Mokajeva lahko gora označuje tudi neposredno navezavo na določeno območje (toponimikon in antroponimikon). Navpična prostorska slika besedila je ustvarjena s pomočjo besedišča iz topografske (gore, višina) semantike, pa tudi s pomočjo sorodnih besed (kdaj, kje) in predlogov (na, med). Za umetniški svet M. Mokajeva je značilno obilo toponimov. Pisatelj dokazuje brezhibno poznavanje izvornih imen pokrajine Balkarije, njegova besedila omenjajo hribe, kot so: Šah-Gerey, pobočja Kosparte, gora Totur, visokogorski Bulungu, Mučol, Dumal, Bičesyn, Bermamyt, Gedurgi, Kunlima, Gypayny, soteska Šau-Kama, Kurnayat, Čilmas, Kyrtyk, Mukkulan, Urguyuk, Kazi-jama, Frankovski stolp, Čeget, Gestenti, Bašilya, Tyzyl, Čušto-Syrt, Ak-Kaya, Čulam, Surč-gora, Itevet, Ščeldigen, Iriči itd. Poleg tega sta Balkarija in dom v poeziji M. Mokajeva sinonima, in lirski junak je neločljiv del svoje majhne domovine: »O moj prijatelj! Prijatelj, / ki si preživel, želim, da tvoj pogled zasije od veselja: / Ti iz žalostnega potepanja / vrnjen v gore – vrnjen v življenje«; »Moja starost, ti prihajaš – ne morem zaostati, / s teboj je moja usoda srečala zoro. / Imam domačo hišo, prijatelje, / svojo zemljo, kjer se začnejo vse moje ceste« (Mokajev 2004: 90). V njegovi zavesti prevladuje trojstvo človek – Kozmos – Balkarija/hiša, kar po mnenju Mircea Eliade nakazuje, da ima »vsaka oblika 'Kozmosa', naj bo to veselje, tempelj, hiša ali človeško telo, 'luknjo' v zgornjem delu, skozi katero je omogočen prehod iz enega načina bivanja v drugega, iz ene eksistencialne situacije v drugo« (Eliade 1994: 112). Struktura prostora je v poeziji M. Mokajeva določena z mitološko prvo triado, ki predstavlja kompleksen sistem zaporedno povezanih sfer (empiričnih, metafizičnih), od katerih ima vsaka triadno strukturo ravni (nebo, zemlja, ločevalna praznina) in jih odlikujejo številne lastnosti (sferičnost, arhetipskost, hierarhičnost). Ta strukturna organizacija je nespremenljiva šema, ki v določenih delih dobi različno figurativno in simbolno manifestacijo, in v tem pogledu je M. Mokajev pravzaprav blizu simbolistom.

4 Zaključek

Mitologem gore je prevladujoči element pesniškega mita M. Mokajeva. V njegovem pesniškem svetu mitologem vključuje semantiko božanskega elementa in se razkriva v širši paleti umetniških pomenov: od elementov in prostora do izražanja psihologije lika. V delu Mokajeva *Gora* je os, ki povezuje nebo in zemljo, vrh Elbrusa pa doseže nebesa. Vertikala je v delu M. Mokajeva povezana s splošnimi vprašanji etičnega in estetskega modeliranja prostora in se razkriva preko naravnih toposov, zlasti gore, ki je v avtorjevih delih nosilka moralne norme. Gibanje v geografskem prostoru postane gibanje po navpični lestvici verskih in moralnih vrednot, katerih zgornja stopnja je v nebesih. Antiteza vrh – dno se bere kot kontrast med pesniškim idealom in množico. Vrlina, moč, jakost, zdravje, življenje, zavest, sreča so povezani z »vrhom«, slabost, smrt, nezavedno, žalost in čustveno pa so povezani z »dnom«.

Arhetip gore je v delih M. Mokajeva večplasten, se transformira, a ima hkrati znake ambivalentnosti. Gorski prostor je v besedilih M. Mokajeva kozmološki, avtor čuti notranjo povezanost z gorami, zaslediti je globoko doživetje njihove davnine in neokrnjene čistosti. Ta arhetip je objektiviran skozi ključne besede skala, kamen, ljubezen, življenje, poezija, ustvarjalnost, obrt, dolžnost in druge pojme (moralna lestvica), ki so kot enote avtorjeve zavesti predstavljene v literarnem besedilu. Mitologem gore v besedilu tvori verigo metaforičnih podob in paralelizmov pri opisovanju portretov junakov in njihovih čustvenih stanj.

VIRI IN LITERATURA

- Ольга АЛЕКСАНДРОВА-ОСОКИНА, 2016: Образ священного пространства в очерке Н. В. Берга «Иерусалим». *Вопросы литературы* 13/395. 22–27.
- [Ol'ga ALEKSANDROVA-OSOKINA, 2016: Obraz svjaščennogo prostranstva v očerke N. V. Berga «Ierusalim». *Voprosy literatury* 13/395. 22–27.]
- Ибрагим БАБАЕВ, 1963: *Выхожу на дорогу*. Нальчик: Кабардино-Балкарское книжное издательство. 104.
- [Ibragim BABAEV, 1963: *Vyhožu na dorogu*. Nal'čik: Kabardino-Balkarskoe knižnoe izdatel'stvo. 104.]
- Марина БРОЙТМАН, 2010: Ключевые знаки, организующие пространство текста романа Х. Кортасара. *Вестник, серия Лингвистика* 4. Москва: РУДН.
- [Marina BROJTMAN, 2010: Ključevye znaki, organizujuščije prostranstvo teksta romana H. Kortasara. *Vestnik, serija Lingvistika* 4. Moskva: RUDN.]
- Гастон БАШЛЯР, 2004: *Избранное: Поэтика пространства*. Пер. с франц. Москва: «Российская политическая энциклопедия». 376.
- [Gaston BACHELARD, 2004: *Izbrannoe: Poëtika prostranstva*. Per. s franc. Moskva: «Rossijskaja političeskaja enciklopedija». 376.]
- Николай БЕРДЯЕВ, 1990: *Судьба России*. Москва: Сов. писатель. 6.
- [Nikolaj BERDJAEV, 1990: *Sud'ba Rossii*. Moskva: Sov. pisatel'. 6.]

- Виктория БАКУЛА, 2019: Образ птицы в творчестве саамской писательницы Н. Большаковой. *Вестник Томского государственного университета* 441. 5–11.
[Viktorija BAKULA, 2019: Obraz pticy v tvorčestve saamskoj pisatel'nicy N. Bol'shakovoj. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta* 441. 5–11.]
- Нина БРАГИНСКАЯ, 1988: *Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2 т.* Гл. ред. С.А. Токарев./ Москва: Наука. Т. 1. С. 612–13.
[Nina BRAGINSKAJA, 1988: *Mify narodov mira: Enciklopedija* T. 1: V 2 t. Gl. red. S. A. Tokarev. Moskva: Nauka. 612–13.]
- Георгий ГАЧЕВ, 2008: *Ментальности народов мира.* Москва: Эскиммо. 544.
[Georgij GAČEV, 2008: *Mental'nosti narodov mira.* Moskva: Eskimo. 544.]
- Салих ГУРТУЕВ, 1954: *Пора листопада.* Нальчик: Эльбрус. 264.
[Salih GURTUEV, 1954: *Pora listopada.* Naľčik: Èľ'brus. 264.]
- Надежда ШИРОКОВА, 2005: *Мифы кельтских народов.* Москва: Транзиткнига. 254.
[Nadežda ŠIROKOVA, 2005: *Mify kel'tskih narodov.* Moskva: Tranzitkniga. 254.]
- Карачаево-балкарский фольклор, 1996: *Хрестоматия* /Сост., вступ. ст., коммент. Т. М. Хаджиевой./ Нальчик: Изд. центр «Эль-Фа». 592.
[Karačaevo-balkarskij fol'klor, 1996: *Hrestomatija.* /Sost., vstup. st., komment. T. M. Hadžievov./ Naľčik: Izd. centr «Èľ'-Fa». 592.]
- Сергей КЛЯШТОРНЫЙ, 1975: Представления древних тюрков о пространстве. *Письменные памятники и проблемы истории культуры народов Востока. Часть 1.* Москва: ГРВЛ. 29–30.
[Sergej KLJAŠTORNYJ, 1975: Predstavljenija drevnih tjurkov o prostranstve. *Pis'mennye pamjatniki i problemy istorii kul'tury narodov Vostoka. Čast' 1.* Moskva: GRVL. 29–30.]
- Зухра КУЧУКОВА, 2005: *Онтологический метакод как ядро этнопоэтики: Карачаево-балкарская ментальность в зеркале поэзии.* Нальчик: Изд-во М. и В. Котляровых. 309.
[Zuhra KUČUKOVA, 2005: *Ontologičeskij metakod kak jadro etnopoetiki: Karačaevo-balkarskaja mental'nost' v zerkale poezii.* Naľčik: Izd-vo M. i V. Kotljarovyh. 309.]
- Юрий ЛОТМАН, 1999: *Внутри мыслящих миров.* Москва: Языки славянской культуры. 465.
[Jurij LOTMAN, 1999: *Vnutri mysljaščih mirov.* Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury. 465.]
- Валерий ЛУКОВ, 2003: *История литературы: Зарубежная литература от истоков до наших дней.* Москва: Академия. 390.
[Valerij LUKOV, 2003: *Istorija literatury: Zarubežnaja literatura ot istokov do naših dnej.* Moskva: Izd-vo «Akademija». 390.]
- Izeta MAMIEVA, Rauzat KERIMOVA, Elmira GUTIEVA, 2021: North caucasian poetry at the turn of the century end of the 20th - beginning of the - 21st century. *Folklor/ Edebiyat* 27/108. 1175–90.
- Магомет МОКАЕВ, 1985: *Мост в ущелье.* Нальчик: Эльбрус. 232.
[Magomet MOKAJEV, 1985: *Most v uščel'e.* Naľčik: Èľ'brus. 232.]
- Магомет МОКАЕВ, 2004: *Мельница жизни. Стихи и поэмы. Перевод с балкарского языка.* Нальчик: Эльбрус. 417.
[Magomet MOKAJEV, 2004: *Mel'nica žizni. Stih i poemj. Perevod s balkarskogo jazyka.* Naľčik: Èľ'brus. 417.]

- Магомед МОКАЕВ, 1976: *Свет Вселенной*. Нальчик: Эльбрус. 176.
[Magomet MOKAJEV, 1976: *Svet Vselennoj*. Naľčik: Èľbrus. 176.]
- Магомед МОКАЕВ, 1970: *Турый рог*. Нальчик: Эльбрус. 138.
[Magomet MOKAJEV, 1970: *Turij rog*. Naľčik: Èľbrus. 138.]
- Кязим МЕЧИЕВ, 2003: *Стихи и поэмы*. Нальчик: Полиграфсервис и Т. 442.
[Kjazim MEČIEV, 2003: *Stihi i poemy*. Naľčik: Poligrafservis i T. 442.]
- НАРТЫ, 1994: *Героический эпос балкарцев и карачаевцев*. Москва. 467.
[NARTY, 1994: *Geroičeskij epos balkarcev i karačaevcev*. Moskva. 467.]
- Наталя ОСИПОВА, 1997: *Поэмы М. Цветаевой 1920-х годов: проблема художественного мифологизма*. Киров: ВГПУ. 101.
[Natal'ja OSIPOVA, 1997: *Poemy M. Cvetaevoj 1920-h godov: problema hudožestvennogo mifologizma*. Kirov: VGPU. 101.]
- Владимир ТОПОРОВ, 1995: *Миф. Ритуал. Символ. Образ: исслед. в обл. мифопоэтического: Избранное*. Москва: Прогресс, Культура. 621.
[Vladimir TOPOROV, 1995: *Mif. Ritual. Simvol. Obraz: issled. v obl. mifopoetičeskogo: Izbrannoe*. Moskva: Progress, Kul'tura. 621.]
- Мирча ЭЛИАДЕ, 1994: *Священное и мирское*. Москва: Изд-во МГУ. 58.
[Mircea ELIADE, 1994: *Svjaščennoe i mirskoe*. Moskva: Izd-vo MGU. 58.]
- Оге ХАНЗЕН-ЛЕВЕ, 1999: *Русский символизм. Система поэтических мотивов. Ранний символизм*. /Пер. с нем. С. Бромерло, А. Цатттт. Масевича и А.Е. Барзаха/ СПб: Академич. проект. 552.
[Aage HANSEN-LÖVE, 1999: *Russkij simvolizm. Sistema poetičeskikh motivov. Rannij simvolizm*./Per. s nem. S. Bromerlo, A. Catttt. Maseviča i A. E. Barzaha/ SPb: Akademič. projekt. 552.]
- Ибрагим ШАМАНОВ, 1982: *Древнетюркское верховное божество Тенгри (Тејри) в Карачае и Балкарии. Проблемы археологии и этнографии Карачаево-Черкесии*. Черкесск: Карачаево-Черкес. НИИ истории, филологии и экономики. 155–170.
[Ibragim ŠAMANOV, 1982: *Drevnetjurkskoe verhovnoe božestvo Tengri (Tejri) v Karačae i Balkarii. Problemy arheologii i etnografii Karačaevo-Čerkessii*. Čerkessk: Karačaevo-Čerkessk. NII istorii, filologii i ekonomiki. 155–170.]
- Карл ЮНГ, 1997: *Душа и миф: шесть архетипов*. Москва: ЗАО Совершенство. 384.
[Carl JUNG, 1997: *Duša i mif: šest' arhetipov*. Per. na angl. Moskva: ZAO Soveršenstvo. 384.]

SUMMARY

The article is a first attempt at analyzing the mythologeme “mountain” in the works of the Karachay-Balkar writer Magomet Kh. Mokaev. The goal is to identify the functional characteristics of the mountain mythologem as one of the dominant semantic organizers in the Balkar writer's creative space. The prospect of a more in-depth and all-encompassing reading from various perspectives (characterological features, spatial realities, moral and ethical categories, plot, composition) make the study relevant. The mountain, as an element of the material world, is the archetype of the Supreme, a power source, a vital and creative power that embodies the idea of spiritual elevation. The poet's yearning for spiritual growth is reflected in his desire for the ‘summit’ above the material world. This archetype is actualized via such keywords as

rock, stone, love, life, poetry, creativity, craft, duty and other concepts (moral scale), which are represented as units of author's consciousness. The mythologem of the mountain in the text forms a chain of metaphorical images and parallelisms when describing portraits of heroes and their emotional states. The study revealed that M. Mokaev's mountain archetype is adaptable and can undergo transformation but it also shows signs of ambivalence. The mythologeme mountain, in addition to the main (universal) concept, includes emotional and cultural components, reflects the author's worldview, and has additional semantic increments. The mountain space in the author's lyrics is cosmological, he feels a deep spiritual connection with the mountains, and his profound reverence for their antiquity and primeval purity is evident.